

El món de la costa brava

Jaume Pol Girbal, 1986

EL CAS D'EMPÚRIABRAVA

L'antic «Clidanium», és a dir, el Fluvià, sempre ha fet els mateixos disbarats propis dels altres cursos d'aigua que desemboquen entre la platja de Pals i la part llevantina del golf de Roses; no ha volgut ésser menys. De sud a nord, el Ter, el Fluvià i el Muga s'han fet vells truginant cap a mar sorra de la muntanya, macs, rierencs: tota mena d'aportacions pispades a la geologia interior. El mar ha garbejat; ha pulit la matèria i s'ha refiat de la força dels temporals per a reinstal·lar-la entre els sorrals i els madelers. En aquesta negociació constant la terra ferma ha anat guanyant vessanes.

Sempre hi ha hagut rieres cegades (com el Daró, a Ullastret); i els empordanesos han hagut de lluitar com neerlandesos cada cop que han volgut sanejar i fertilitzar aquestes vessanes. El mar arribava fins a Torroella de Montgrí; ja no hi arriba. Ja no arriba tampoc a Castelló d'Empúries. Aquest baixos d'Empordania eren lacustres i empantanegats. D'un punt de vista purament sanitari, feien més nosa que servei: tot l'Empordà en pagava les conseqüències quan el mosquit anòfel era el més abundós entre tots els nombrosos animalets amb ales.

"Castelló d'Empúries va tenir Consolat de Mar". Fotografia de l'any 1918.

L'home també fa part del que ara en diuen l'equilibri ecològic. La tramuntana va afavorir molt la salut de l'home terrassà. Per cada pobre víctima que en Joan de Narbona cobrava mar endins ¿quantes vides humanes va salvar de les epidèmies portades pels mosquits, covades per les miasmes? En temps romans la tramuntana va inspirar l'edificació d'un temple, a Narbona, vila per ells qualificada de «ventosa». Yvette Barbaza ens dóna, en el seu llibre, dades força

concretes d'una processó que fins al segon terç del divuit anava a Requesens per agrair i per implorar els vents del nord⁽¹⁾. Narbona era la víctima de les closes i els estanys de Leucata així com les viles i llogarrets del voramar empordanès ho eren de les marismes i aiguadolços alimentats principalment pel Ter, a la conca de Pals, i pel Fluvià i el Muga, al golf de Roses.

Parlem d'aquestes coses amb en Joan Ramilans. Hem dinat a Sant Pere de les Pomes, hem sestejat prop d'un embarcador esportiu inacabat, les hem passades negres per trobar la sortida i ara ja som a molt poca distància d'Empúriabrava⁽²⁾. L'home que s'ha jugat el crèdit per bastir Empúriabrava és amic nostre. Es diu Ferran Vilallonga. Com en Joan Ramilans, procedeix de la part interior de la comarca de la Selva. És molt apersonat, força garlaire i ple de dinamisme. Quan érem criatures li dèiem «en Cassola» a causa d'una enorme boina que portava. Sembla que els Vilallonga vénen d'una nissaga de terratinents carlins.

No és possible parlar d'Empúriabrava sense parlar també de Santa Margarida, que es troba més al nord i que és menys important. La darrera vegada que Josep Pla va retocar la seva «Guia de la Costa Brava» encara no tenia notícia de la decisiva aparició d'en Vilallonga, iniciada poc després de l'endegament de les «preocupacions tècniques de l'enginyer senyor Llansó i (gràcies a) l'interès que el senyor Miquel Mateu sent per aquest país. La canalització del Muga és un fet. Recordar la riquesa i el temps perdut, els pantans i les aigües mortes creats per l'abandonament anterior, l'esterilitat de tants terrenys que el desguàs còsmic produïa, no serviria per a res. Si les aigües del Muga poden arribar a ésser profitoses, bé podem donar-ne gràcies a Déu».⁽³⁾

Miquel Mateu i Pla, propietari del castell de Peralada, havia heretat i administrava, amb una viva de formigueta, la gran fortuna que li havia transmès el seu pare Damià, persona originària del Montseny. Miquel Mateu es va casar amb una noia de Celrà, Júlia Quintana. La mare de Miquel Mateu era germana de l'arquebisbe cardenal Pla i Deniel, Primat d'Espanya. La part més grossa de la fortuna de l'avi Mateu s'havia basat en una hàbil manera d'invertir dins l'empresa Birkitz -creadora de la marca «Hispano Suiza»- els guanys que anava acumulant fent negocis gràcies al ferro vell. Li deien «el rei dels ferros», i aquest és l'únic títol que va tremetre al seu hereu, això després de rebutjar el títol de comte que li va oferir el rei Alfons XII. «Usted, desde ahora, es conde» li va dir aquest. —«Yo no soy conde. Soy

anticomunista» —«¿Tiene usted miedo, don Damián?» —«No tengo miedo de los comunistas, sino de los condes que me rodean...»⁽⁴⁾

El segon «rei dels ferros» havia heretat, entre altres coses, el menyspreu del seu pare envers els títols de noblesa. Va ésser el primer alcalde de Barcelona després de la victòria dels franquistes. Va acceptar el càrrec d'ambaixador a París. Era un bon negociant i un bon pactejador. Amb el Caudillo sabia guardar les distàncies: tampoc no va acceptar una proposta d'injecció de sang blava. Més tard, desenganyat, es va apartar de la política. Llavors va ésser, a Barcelona, president del Foment del Treball i de la Caixa de Pensions, a més de propietari principal del «Brusi». Els Mateu vivien molt a Peralada: feien passeres entre el castell i la casa estiuenca que posseïen a Garbet. El sogre de l'actual President de «Casinos de Catalunya, S.A.», va fer molt per l'Empordà. A més de la primera empenta per a la canalització del Muga, va donar dignitat als vins de Peralada. Era un home de parla planera i incisiva. Això de «rei dels ferros» li era atribuït sense ironia, amb un respecte reverencial. El meu oncle Teodor l'admirava i el temia: —«El rei dels ferros et mira i et llegeix els pensaments. Si el vols fotre, malament rai!...» —assegurava.

Els Mateu no eren comtes; eren «reis»...

En Vilallonga ha fet d'Empúriabrava l'obra de la seva vida. Em consta que ha passat moments molt durs i que sovint ha estat més víctima de l'enveja que dels consorcis financers.

«Avara povertà!» com deia Dante, embolicant potser la nostra «povertà» amb la nostra mania d'apagar llums, definida per Rusiñol. Durant una llarga trentena d'anys he sentit pregonar que en Vilallonga estava rosegat per la puça, o tocat del bolet, o entrampat fins al coll: —«El turisme tornarà a anar de baixa. Aquest Vilallonga menja més amb la boca que amb els ulls. No se'n pot pas sortir. Farà la fi d'uns pantalons estrets»— m'anaven dient els bons predicadors de la mala anyada. Dels covards no s'ha escrit res. Llaura a fons, posa fems i deixa passar el temps: Empúriabrava és una realitat.

(1) Yvette Barbaza. «Le paysage... ». *Íbid.*

(2) El nom de marca és «Ampuriabrava». Sota aquesta denominació van endegar els primers esforços de propaganda.

(3) J. Pla. «Guia... ». *Íbid.*

(4) Josep Pla. «Retrats de passaport». Volum 17 de les Obres Completes. «Ed Destino». Barcelona

A l'estiu, sobretot, la tramuntana té un blau viu i valent, eixelebrat, fantàstic, quan esparreca núvols vora dels arenals del golf de Roses.